

Maria Dębowska, *Diecezja łucka i żytomierska w pierwszych latach istnienia. Wybrane zagadnienia*, Lublin: Wydawnictwo Episteme 2014 (Biblioteka Ośrodka Archiwów, Bibliotek i Muzeów Kościelnych Katolickiego Uniwersytetu Lubelskiego Jana Pawła II, 30), ss. 189.

W serii Biblioteki Ośrodka Archiwów Bibliotek i Muzeów Kościelnych ukazała się kolejna publikacja dotycząca diecezji łuckiej. Przygotowana ona została przez wybitną badaczkę dziejów tej diecezji prof. Marię Dębowską, z wspomnianego wyżej Ośrodka ABMK. Recenzowana publikacja dotyczy początków funkcjonowania diecezji. Jako podstawa źródłowa wykorzystany został jeden z pierwszych schematyzmów tej diecezji z 1802 r. Warto w tym miejscu przypomnieć, że po zmianie struktury terytorialnej Kościoła katolickiego na tzw. Ziemiach Zabrzanych, które nastąpiło w 1798 r., utworzono dwie diecezje: łucką i żytomierską, które były połączone unią personalną, kierował nimi biskup Kasper Kazimierz Cieciszowski. Znacząca ta diecezja, ks. F. Czyżewski, podawał, że istniały wcześniejsze schematyzmy z 1800 i 1801 r., dołączone do kalendarzy liturgicznych, ale one nie dochowały się do naszych czasów.

Prezentowana publikacja składa się z trzech części. Pierwsza z nich nosząca nazwę *Diecezja łucka i żytomierska – zagadnienia organizacyjne* omawia dość skomplikowaną problematykę utworzenia diecezji, w której proces włączony był delegat apostolski arcybiskup Wawrzyniec Litta, przebywający wówczas w Rosji a zatwierdził papież Pius VI. Autorka słusznie zwraca uwagę na błędne interpretacje w nazewnictwie diecezji. Były to dwie oddzielne i samodzielne diecezje z odrębnymi organami, takie jak: konsystorze, kapituły katedralne i seminaria duchowne. Dlatego właściwą nazwą tych diecezji są: diecezja łucka i diecezja żytomierska (s. 15). Dalej omówione zostało terytorium diecezji i jego struktura organizacyjna – dekanaty i parafie. W tej części dokonana została analiza zapisów schematyzmu w której zwrócono uwagę na błędy w liczbie parafii (s. 17, 18). Sporo miejsca Autorka poświęciła procesowi wyboru rezydencji biskupa i jego dworu w Łucku (s. 15–27). Po nim następuje opis instytucji centralnych w diecezji i ich obsada personalna. Opisana została osobista kancelaria biskupa K.K. Cieciszowskiego, konsystorz generalny w Łucku, konsystorz w Żytomierzu, który miał charakter konsystorza foralnego (s. 39). Na końcu tej części zamieszczona została obsada parafii.

Część druga publikacji nosi nazwę *Schematyzm diecezji łuckiej i żytomierskiej na rok 1802*. Znajduje się w niej przedruk schematyzmu w języku łacińskim, który jest edycją tekstu. Zachowano w nim układ, który jest w tym schematyzmie. Najpierw zamieszczono Kapitułę Katedralną w Łucku, następnie wikariuszy i kolegia mansonarzy kościoła katedralnego w Łucku i alumnów Seminarium Duchownego. Po nim następuje podobny spis dla Żytomierza. Zamieszczono tam także kapitułę katedralną, wikariuszy i mansonarzy w kościele katedralnym i profesorów i alumnów seminarium duchownego w Żytomierzu. W dalszej kolejności podano skład osobowy Kapituły Kolegiackiej w Olyce. Po tych instytucjach kościelnych zamieszczony został w schematyzmie opis struktury parafialnej w diecezji łuckiej i żytomierskiej. Podano też zakonników pracujących na terenie tych diecezji z poszczególnych zakonów męskich, cenzorów ksiąg, prowizorów seminarium i księży zmarłych. Na końcu tej części zamieszczono skany stron z edytowanego schematyzmu (s. 91–108).

Na część trzecią składają się dodatki. Znajduje się w nim wykaz dekanatów i parafii (s. 111–112), wykaz zakonów (s. 113–115), wykaz unitów i zlatynizowanych duchownych unickich (s. 115–119) oraz katalog duchowieństwa (s. 119–171). Do pracy dołączony jest indeks osobowy i indeks miejscowości. Szczególnie cenny jest katalog duchowieństwa, w którym przedstawione zostały biogramy duchownych obu diecezji. Ten katalog odzwierciedla stan wiedzy Autorki na temat poszczególnych duchownych. Można przyznać, że jest to także obecny stan wiedzy naukowej o tych osobach. Szkoda, że Autorka nie podała przy każdym z biogramów, skąd zaczerpnięte są informacje dotyczące opisywanych duchownych. Taka bibliografia przy każdym nazwisku dawałaby kolejnym badaczom asumpt do głębszego zaznajomiania się z poszczególnymi osobami, które dzięki tej publikacji oddają obraz duchowieństwa w tamtym okresie, a tym samym Kościoła.

Recenzowana publikacja nie tylko zasługuje na uwagę i wskazówkę, jak należy wydawać materiały źródłowe. Zwłaszcza dla terenów wschodnich, dostępność ich bowiem jest bardzo mocno ograniczona. Może być także inspiracją do badania i wydawania źródeł dotyczących dziejów Kościoła dla początków XIX w., kiedy Rzeczypospolitej nie było już na mapach Europy, a Kościół katolicki działał w ramach państw zaborczych, które miały różnych stosunek do jego organizacji i działalności społecznej. Na koniec należałoby życzyć dalszych wydań materiałów źródłowych nie tylko dla diecezji znajdujących się na wschodnich rubieżach, ale także w innych częściach ziem polskich.

ks. Mieczysław Różański
Uniwersytet Warmińsko-Mazurski
Olsztyn